

УДК 339.542.26

Замлинський В.А., к.е.н., доцент

Одеський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (УДУФМТ)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ОБЛІКОВО-ОЦІНОЧНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена виявленню проблемних аспектів та тенденцій розвитку сучасного інформаційного забезпечення процесів венчурного інвестування в аспекті узагальнення стану бухгалтерського обліку фінансових інвестицій, а також пошуку розумних шляхів його вдосконалення в умовах сучасної економічної ситуації. В статті наводиться характеристика діючого порядку оцінки фінансових інструментів та вносяться пропозиції щодо його удосконалення.

Ключові слова: венчурні інвестиції, фінансові інвестиції, фінансові інструменти, бухгалтерський облік фінансових інвестицій, оцінка фінансових інструментів.

Zamlynskyi V.

INFORMATION SUPPORT OF VENTURE INVESTMENT IN UKRAINE: ACCOUNTING AND VALUATION ASPECT

The article is devoted identify problem areas and trends of modern information support of venture capital investment in terms of summarizing the state of accounting of financial investments and finding smart ways to improve in the current economic situation. The article presents the characteristics of the existing order of valuation of financial instruments and made suggestions for its improvement.

Keywords: venture investment, financial investment, financial instruments, financial accounting, investment grade instruments.

Zamlynskyi V.A.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССОВ ВЕНЧУРНОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ: УЧЕТНО ОЦЕНОЧНЫЙ АСПЕКТ

Статья посвящена выявлению проблемных аспектов и тенденций развития современного информационного обеспечения процессов венчурного инвестирования в аспекте обобщения состояния бухгалтерского учета финансовых инвестиций, а также поиска рациональных путей его совершенствования в условиях современной экономической ситуации. В статье приводится характеристика действующего порядка оценки финансовых инструментов и вносятся предложения по его усовершенствованию.

Ключевые слова: венчурные инвестиции, финансовые инвестиции, финансовые инструменты, бухгалтерский учет финансовых инвестиций, оценка финансовых инструментов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Венчурне інвестування, не дивлячись на загальний економічний спад в фінансово-економічній сфері України має досить суттєве поширення.

За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу в Україні на 2013 рік зареєстровано 965 венчурних фондів, активи яких становили 137,16 млрд. грн. Цей сегмент фінансового ринку є другим за величиною після банківського, а активи венчурних фондів становлять близько 90% всього ринку спільного інвестування [5].

Важливість питань інформаційного забезпечення даних процесів не викликає сумніву, а враховуючи, що саме бухгалтерський облік є загальновизнаною «мовою бізнесу», обліковий аспект цього питання потребує пильного дослідження та аналізу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання венчурного інвестування в Україні досліджували такі вчені, як Л.Л. Антонюк, Н.Ю. Пікуліна, Н.І. Редіна, Г.Ю. Яковець та інші. Щодо облікового забезпечення слід відмітити відсутність достатньої уваги з боку науковців. Окремі питання обліку процесів інвестування присутні у працях Н.Г. Богатко, Ф.Ф.Бутинця, О.Ф. Вербило С.Ф. Голова, Л.І. Лук'яненко, В.М.Пархоменка, О.М. Петрука, Я.В. Шелеста, Г.Ю.Яковець та інших.

Цілі статті. У зв'язку з цим, метою даної публікації є аналіз інформаційного забезпечення процесів венчурного інвестування в Україні в частині діючого порядку бухгалтерського обліку та оцінки фінансових інвестицій, інструментів спільного інвестування, фінансових активів та зобов'язань.

Задля досягнення мети планується вирішення таких завдань:

узагальнення стану та визначення проблемних аспектів в нормативному забезпеченні процесів відображення фінансових інструментів у бухгалтерському обліку;

характеристика діючого порядку оцінки фінансових інструментів та внесення пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Більшість питань бухгалтерського обліку венчурної діяльності досі не вирішені і, в першу чергу, стосовно сучасної вітчизняної економіки, так як венчурна індустрія тільки створюється. Зокрема, відсутні будь-які інструктивні та методичні матеріали щодо організації обліку діяльності венчурних фондів, венчурних підприємств та управляючих компаній. Складність викликає процес оцінки таких специфічних активів як фінансові інвестиції

Г.Ю.Яковиць визначає наступні основні принципи обліку венчурної інвестиційної діяльності:

формування інформації в системі бухгалтерського обліку, яка передбачає групування даних щодо напрямів венчурної інвестиційної діяльності, стадій, форм фінансування, етапів;

формування на рахунках бухгалтерського обліку інформації про витрати, понесені в ході здійснення венчурної інвестиційної діяльності, за місцями їх виникнення, центрами відповідальності та джерелами фінансування;

формування аналітичних розрізів групування даних бухгалтерського обліку з метою прийняття ефективних управлінських рішень [9].

Враховуючи інформаційні потреби учасників венчурного інвестування автор досить правомірно визначає напрями організації бухгалтерського обліку даних операцій: удосконалення документування операцій з венчурними інвестиціями (визначення порядку документування, визначення переліку типових форм первинних документів, розробка графіку їхнього складання та подання); визначення рахунків синтетичного та аналітичного обліку, інформація за якими систематизується у визначених аналітичних розрізах; розробка форм внутрішньої звітності (із зазначенням інформації про залучення фінансових ресурсів через венчурне фінансування; про операції з венчурним капіталом) [9].

Стан обліково-інформаційного забезпечення процесів венчурного фінансування визначається виходячи з того, що воно може надаватися в наступних формах: звичайні акції; привілейовані акції; кредит; гібридні інструменти.

Отже щодо даного об'єкту обліку застосовуються принципи, методи та порядок обліку встановлені національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку для фінансових інвестицій. Зокрема:

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» [7], яке визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності;

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" [8], яке містить порядок бухгалтерського обліку фінансових інструментів. З даним стандартом фінансові інструменти в бухгалтерському обліку поділяються на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу і похідні фінансові інструменти.

Фінансові активи включають: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи.

Фінансові зобов'язання включають фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу, та інші фінансові зобов'язання. До інструментів власного капіталу належать прості акції, частки та інші види власного капіталу. Похідні фінансові інструменти включають ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні фінансові інструменти.

Отже, сфера застосування даних стандартів – інвестиції. Характеризуючи стан нормативного забезпечення обліку фінансових інвестицій та наведені стандарти Ю.С. Бездушна вказує на відсутність єдиного підходу не тільки до обліку, а й взагалі до розуміння понять пов'язаних з обігом цінних паперів та боргових зобов'язань. Більше того, як зазначає науковець, термінологія, що використовується в бухгалтерському обліку, різниться з тією, що використовується професійними учасниками фондового ринку [1].

Визначальними в організації інформаційно-облікового забезпечення управління фінансовими інструментами є ряд специфічних аспектів обліку, непритаманних іншим традиційним об'єктам. До таких ми відносимо ймовірність виникнення цінних, кредитних або інших ризиків, пов'язаних з їх володінням. Це обумовлює необхідність додаткового розкриття в бухгалтерському обліку інформації про:

вартість (оголошену чи номінальну) на якій розраховуються майбутні виплати;

дату погашення, закінчення строку дії або виконання контракту;

опціони, утримані будь-якою стороною-укладачем контракту про фінансовий інструмент, що передбачають дострокове погашення зобов'язань, включаючи період або дату, коли вони можуть бути здійснені, ціну або верхню та нижню межу цін здійснення опціону;

опціони, утримані будь-якою стороною-укладачем контракту про фінансовий інструмент, на конвертацію в інший фінансовий інструмент, інший фінансовий актив або фінансове зобов'язання, включаючи період або дату, коли опціон можна здійснити, а також коефіцієнти конвертації або курс обміну;

суму та її розподіл за терміном передбачених майбутніх грошових потоків або виплат, включаючи вартість погашення фінансового інструмента, оголошену ставку або величину відсотка, дивіденду або іншого періодичного доходу від фінансового інструмента;

суму та опис застави, отриманої або наданої за фінансовим інструментом;

іноземну валюту, у якій надходитимуть або сплачуватимуться суми за фінансовим інструментом;

умови контракту, які в разі їх порушення суттєво змінюватимуть терміни або інші умови фінансового інструмента.

Ще однією важливою проблемою обліково-інформаційного забезпечення управління процесами венчурного інвестування є складність процедури оцінки фінансових інвестицій, що визначена в ПСБО. Як справедливо відмічає Ю.С.Бездушна, в П(С)БО закладені норми щодо оцінки фінансових інструментів як мінімум за чотирима видами вартостей: теперішньою вартістю; справедливою вартістю; амортизованою собівартістю; за вартістю, визначеною за методом участі в капіталі. Однак, не наведено жодного механізму визначення таких вартостей. Це говорить про те, що всі ці норми національного законодавства є невдалими аналогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, адже в повній мірі не висвітлюють ані складу фінансових інструментів (що саме відноситься до інвестицій утримуваних до погашення, які критерії віднесення їх до короткострокових (для продажу), ані механізмів їх оцінки для відображення в обліку [1].

Першоосною відображення інвестицій в обліку є собівартість. Згідно ПСБО 12 фінансові інвестиції первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю. Собівартість фінансової інвестиції складається з ціни її придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції.

В подальшому обліку фінансові інвестиції (крім інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення або обліковуються за методом участі в капіталі) на дату балансу відображаються за справедливою вартістю.

Важливо пам'ятати, що сума збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інвестицій на дату балансу відображається у складі інших доходів або інших витрат відповідно. Відтак від правильності оцінки справедливої вартості інвестиції на дату балансу залежить і сума визнаного доходу чи витрат, а отже й прибутку. Разом з тим, визначити справедливу вартість фінансових інвестицій на практиці у сучасних економічних умовах досить складно. До проблемних аспектів цього процесу, на нашу думку, відносить відсутність активного ринку інвестицій, непрозорість і здебільшого і закритість інформації про справжню ціну угоди їх купівлі-продажу, складність застосування класичних методів і прийомів оцінки в умовах вітчизняного ринку інвестицій, що характеризується нестабільністю та впливом інфляційних процесів.

Порівнюючи ці умови з розвинутим ринком венчурного інвестування можна привести досвід венчурного (ризикового) бізнесу американського та європейського формату кінця ХХ ст. Американська і європейська економіки в значній мірі зобов'язані своїм ростом в цьому періоді саме завдяки розквіту венчурного бізнесу. В США тільки за період з 1990 по 1995 рр. приватні інвестори вклали близько 130 млрд. дол. у розвиток нових перспективних фірм, що вперше запропонували свої акції на фондовому ринку. Ці кошти інвестувались, як правило, в розрахунку на зростання курсової вартості протягом тривалого періоду і найоптимістичніші прогнози по їх курсовій вартості справджувались. Звісно в таких умовах розвинутого активного ринку венчурних інвестицій і венчурного капіталу існують як методична так і інформаційна база оцінки даних інвестицій.

В Україні, на жаль, ці механізми не спрацьовують і оцінка справедливої вартості будь-яких фінансових інвестицій є досить складною неоднозначною справою. Ще

більше труднощів викликає оцінка саме венчурних капіталів. Як відмічають експерти галузі проблема молодих підприємств, що розробляють інноваційну продукцію, – надзвичайно високий рівень невизначеності щодо результатів їх діяльності, а також значна інформаційна асиметрія між керівництвом підприємств та інвесторами. Підприємці, які добре знаються на всіх тонкощах свого бізнесу, представляють бізнес-план інвесторам, які не володіють достатньо повною інформацією ні про компанії, ні про галузь. У результаті створюється асиметричність оцінки вартості бізнесу: інвестори схильні усереднювати вартість підприємств. Це призводить до того, що «якісні» підприємства (інвестиційний потенціал яких вище середнього) не хочуть отримувати інвестиції на основі занижених оцінок вартості. З іншого боку, «неякісні» підприємства (інвестиційний потенціал яких нижче середнього) із задоволенням приймають інвестиції, засновані на завищеній оцінці. У результаті інвестори ще більше знижують свою усереднену оцінку вартості підприємств, а ринок фінансування молодих інноваційних компаній може взагалі не сформуватися [5].

В разі неможливості достовірно оцінити справедливу вартість фінансові інвестиції Положенням [7] передбачена їх оцінка на дату балансу за собівартістю з урахуванням зменшення корисності. Втрати від зменшення корисності фінансових інвестицій відображаються у складі інших витрат з одночасним зменшенням балансової вартості фінансових інвестицій.

Висновки. Розглянута проблематика, на нашу думку, визначає важливий напрямок наукової дискусії, який є особливо актуальним враховуючи процеси інтеграції України у світовий фінансово-економічний простір. Він полягає у необхідності визначення особливостей функціонування вітчизняного ринку венчурного інвестування, та їх врахуванні при розробці відповідної методології обліку. Наявність ефективного обліково-інформаційного забезпечення сприятиме активному впровадженню в практику прогресивних методів та інструментів фінансування інноваційного розвитку, яким є венчурний капітал.

Список використаних джерел:

1. Бездушна Ю.С. Методологія обліку і оцінки фінансових інструментів та її застосування аграрними підприємствами / Ю.С.Бездушна // Аграрний вісник Причорномор'я. Збірник наукових праць. Серія: економічні науки. – 2010. – Вип. 53. – С.18-23.
2. Граковський Ю. Фінансові інвестиції: бухгалтерський та податковий облік / Ю. Граковський // Вісник податкової служби України. – 2010. – №20. – С.21-25.
3. Дудкина А. В. Проблемные вопросы учета финансовых вложений в коммерческой организации / А. В. Дудкина // Проблемы и перспективы экономики и управления: материалы II междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июнь 2013 г.). — СПб.: Реноме, 2013. — С. 74-77.
4. Лукашова А.В. Венчурное финансирование : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globfin.ru/articles/venture/vid.htm>
5. Слесарук С. Высокорисковые и венчурные инвестиции в Украине: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <https://inventure.com.ua/news/ukraine/vysokoriskovyye-i-venchurnye-investicii-v-ukraine#sthash.jCFKhttps://inventure.com.ua/news/ukraine/vysokoriskovyye-i-venchurnye-investicii-v-ukraine#sthash.jCFKN0dO.dpuf>
6. Сук Л. Облік фінансових інвестицій / Л. Сук, П. Сук, Щ. Криворот // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – №12. – С.32-44.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 26 квітня 2000 р. № 91 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0284-00>
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 559 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1050-01>
9. Яковець Г.Ю. Етапи життєвого циклу венчурного інвестування : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/6204/1/259.pdf>